

yıl / year: 17 • sayı / issue: 34 • kış / winter 2019 • s./p. 477 - 487

ARAŞTIRMA
Research

Geleneksel Sanatlarda Eğitim Modeli ve İcazet Geleneği

ÇİĞDEM ÖNKOL ERTUNÇ

Dr.Öğr.Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip ve Minyatür Anasanat Dalı.
certunc@erbakan.edu.tr | orcid.org/0000-0003-3783-2778

Geliş Tarihi / Received: 15.10.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 26.12.2019

Atıf / Cite as

Ertunç, Çiğdem Önkol. "Geleneksel Sanatlarda Eğitim Modeli ve İcazet Geleneği". *İstem*, 17/34 (2019): 477-487. <https://doi.org/10.31591/istem.633307>

Öz

Sanat bireylerin duygu ve düşüncelerini estetik yollarla dışavurumudur. Her toplumun kültürü, inançları, yaşama biçimleri dolayısıyla sanat anlayışının da kendine özgü bir karakteri vardır. Bu çalışmada birey ve toplum açısından sanat eğitiminin geleneksel sanatlar merkezinde nasıl gerçekleştiğini vurgulamak amaçlanmıştır. Geleneksel sanatlarımızın eğitimi sürecinde izlenen kaideler, hoca-öğrenci ilişkisi şeklinde devam eder. Hoca ve öğrenci arasında eğitim sürecinde uyulan belirli kuralların yanı sıra hocaya duyulan hürmet ve saygı neticesinde ortaya çıkan manevi bir bağ bulunmaktadır. Eğitim-öğretim sürecinde hoca-öğrenci münasebetleri, izlenen yol, metod ve teknikler, çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Hoca- öğrenci arasındaki eğitim metodunun tarihi süreçte var olan tüm sanat ve toplum teşkilatlarındaki durumu, bu düzenin sanat eğitimi açısından önemini ve devamlılığını vurgular. Geleneksel sanatlarda var olan bu eğitim sürecinin sonunda hocaların öğrencisine diploma niteliğinde verdiği icazet de sanat eğitiminin devamlılığı ve aktarımı konusunda bir belge niteliği taşımaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde geleneksel sanatlarımızda var olan eğitim modeli ve tarihi, uzun yıllar devamlılığını sürdürmüş, kendine has usul ve yöntemleriyle standart bir eğitim sisteminden farklı olarak gelişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, sanat eğitimi, meşk, icazet, medrese.

Abstract

Education Model in Traditional Arts and Tradition of Ratification

The art is the expression of individuals' feelings and thoughts in aesthetic ways. Because of the culture, beliefs and lifestyles of every society, art has a unique character. In this study, it is aimed to emphasize how art education takes place in the center of traditional arts in terms of individual and society. The rules followed in the education of our traditional arts continue in the form of teacher-student relationship. In addition to certain rules applied in the education process, there is a spiritual bond between the teacher and the student as a result of respect and respect for the teacher. The teacher-student relations, pathways, methods and techniques followed in the education process form the basis of our study. The status of the teach-

hing method between teacher and student in all art and social organizations that exist in the historical process emphasizes the importance and continuity of this order in terms of art education. At the end of this educational process in traditional arts, the ratification issued by the teacher as a degree is a document about the continuity and transfer of art education. In this context, the education model and history in our traditional arts has continued for many years and developed with its own methods and methods unlike the standard education system.

Key Words: Education, art education, meshk, ratification, madrasa.

1. Geleneksel Sanatlarda Sanat Eğitimi Modeli ve Tariçesi

İslamiyet'in kabulünden sonra Türk toplumlarında ilk kez, medrese adı verilen, planlı, düzenli örgün eğitim-öğretim kurumları ortaya çıkmıştır. Türk toplumlarının ahlak anlayışı, dünya görüşü ve toplumun değer verdiği insan tipi, İslamiyet'in etkisi ile yeni şekiller almaya başlamış, eski değerleri ve töresi değişme yoluna girmiştir. Medreseler ile düşünürler, mutasavvıflar, din adamları bu değişmeyi sağlayıcı bir yaygın eğitim görevi yapmışlardır. "Ders" kelimesinden türemiş, ders verilen bina veya yüksekokul manasına gelen medrese geçmişten itibaren süregelen "cami-okul" sisteminden sonra ortaya çıkmıştır. Medresenin varlığı cami eksenli okulların yok olmasına sebebiyet vermemiş aksine cami, medrese bir külliye içerisinde birlikte inşa edilerek her ikisinde de eğitim etkinlikleri devam ettirilmiştir¹. Nizama ve ahlaki değerlere uygun bir yüksekokul tarzında devam eden medrese eğitimi Selçuklulardan Osmanlılara kadar devam etmiş temel eğitim merkezleri olarak tarihsel süreçte yerini almıştır. Bunun yanı sıra toplum içerisinde Ahilik gibi esnaf-eğitim kurumlarıyla farklı sistemler oluşturulmuştur².

13. yüzyılda Kırşehir'de Ahi Evran tarafından ortaya çıkarılan Ahilik sistemi de temelde aynı eğitim prensiplerine sahip fakat daha çok maneviyatın ön planda tutulduğu bir teşkilat olarak karşımıza çıkar. Ahilik yaşayışta dürüstlük, sanatta mükemmellik, insana hizmette olgunluk ve fazilet prensiplerine dayanmaktadır³. Gençleri anne- baba terbiyesi ve gözetiminden çıktıkları gençlik çağlarında, seçkin teşkilat üyeleri ile yalnızlık ve yanlışıklardan koruyan ayrıca küçük esnaf, sanatçı, usta ve çırakları içine alan, mesleklerini doğruluk-dürüstlük yani ahlaki prensiplerine uygun olarak yapmalarını ve ayrıca eğitimlerini amaçlayan bir kurumdur⁴.

Medreselerin ve ahilik teşkilatının yanı sıra Tekkelerin de sanat eğitiminde önemli rolleri vardır. Yaygın eğitim kurumu olarak yetişkinlerin birçok konuda eğitilmesi işini amaçlayan tekkelerde eğitimler genel olarak sohbet ve uygulama olarak yapılmıştır. Eğitimi veren müşit ve müritler arasında saygıya ve sohbe dayanan sohbetlerini dinlemek şeklinde gelişen eğitim, bilgi sahibi olan

¹ Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri* (Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1969), 1.

² Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö.1000-M.S.2007* (Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007), 42.

³ Ziya Kazıcı, "Ahilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 1/540; Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehir-Gülşehri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler* (İstanbul:Yeniçağ Matbaası, 1948),61.

⁴ Kemal Turan, *Mesleki Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Rüştü Uzel* (İstanbul: MEB Yayınları,1992),26.

öğrencilerin halvethane veya çilehane denen özel hücrelerde kırk gün süren çileleriyle devam eder. Bu sürecin yanı sıra zikir ve ayinlere katılmak gibi çeşitli eğitim şekilleri de bulunmaktadır⁵. Bir başka eğitim şekli olan “*model olma yoluyla eğitim*”, tekkedeki ahlaki değerlere bağlılığı ve doğrudan bunu uygulamaya yönlendirici olması özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Model olma yoluyla eğitim, eğitimi veren şeyhin edep ve ahlakıyla müritlerine örnek olup, hal ve tavırlarıyla onları yönlendirmesi şeklinde olmaktadır⁶. Tekke eğitiminin temeli teslimiyet, tevekkül, şükür ve yardımlaşma gibi manevi temellere dayanmaktadır. Medreseler beşeri ilimlerle ilgili kurumlardır, tekkeler ise daha çok halk eğitimi ve bazı güzel sanat dallarının merkezi olarak işlevlerini yürütmüşlerdir.

Asırlar boyunca tekkeler sanat faaliyetlerine ev sahipliği yapmışlardır. Şiir, edebiyat, musiki, hat vb. gibi çeşitli güzel sanat dallarının beşiği olmuşlardır⁷. Bu nedendir ki tahta oymacılık, rahle, kâğıt süsleme, tezhip, hat sanatında tekke bünyesinden derviş sanatkarların imzaları oldukça fazladır. İlme ve sanata heveskâr olan öğrenciler, tekke eğitimi süresince cemiyette var olan değerler ve biçimlerle bir uyum içinde olmayı, bu şekilde eser vermeyi ve hatta bu yola saygıyı kabul eder. Bu uyum hoca-öğrenci arasındaki tevazunun ve saygının temellendirdiği kaidelerle şekillenen manevi eğitim kuralları olarak gelişir.

Türk Sanatları eğitimi de aynı tekke eğitimi ve ahilikte olduğu gibi belirli kaideler çerçevesinde gelişen disiplinli bir sistemdir. Eğitim saygı ve hoşgörü çerçevesinde hoca-öğrenci anlayışına uygun olarak devam eder. Hoca- öğrenci münasebetinin temelini samimiyet, saygı ve ahlak oluşturur. Her varlığın temelinde olduğu gibi başlangıç (temel) ne kadar sağlam olursa yapı da o derece sağlam olur. İslam eğitimcileri bu fikri “*talebenin ilme, ilim adamına ve ustaya saygı ve hürmetini göstermedikçe, bilgi elde edemeyeceği gibi bilgiden de faydalanamaz*” şeklinde ifade ederler.

Geleneksel sanat eğitimi heveskâr ve kabiliyetli bir sanat talibinin hocasına teslimiyeti ile başlar. Üstadın talipte gördüğü heves neticesinde, üstadın kabulü ile geleneksel sanat eğitimi başlar. Gelenekte üstad öğrenciden ders ücreti olarak herhangi bir şey talep etmez. Ancak öğrenci belli aşamalarda üstadına özenli bir üslup içinde hediyeler takdim edebilir. Bu şekilde hediyeler reddedilmez. Öğrencinin eğitim sürecinde üzerine düşen tam bir teslimiyet içinde üstadından aldığı talime riayet edip gayretle verilen vazifeyi yerine getirmektir. Üstat başta sert ve müşkülpesent görünse de bu öğrencinin sanat eğitimi zarfında adabıyla sürecini tamamlamasına sebep olur. Zaman içerisinde üstat, öğrencinin gayretleri paralelinde onunla arasındaki ciddiyet ve engelini ortadan kaldırır. Bundan sonra üstat ve öğrenci insanlıkta ve sanatta aynı rengin temsilcileri

⁵ Hasan Kamil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar* (İstanbul: Ensar Neşriyat,2000), 271.

⁶ Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*,273.

⁷ Mustafa Kara, *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler* (İstanbul: Dergâh Yayıncılık, 1990), 247.

olma yolunda ilerlerler. Maddi ve manevi eğitim süreci tamamlandığında üstat tarafından öğrenciye bir icazetname verilir.

Geleneksel sanat eğitimi konusunda maneviyatın ve hoca- öğrenci (tilmiz) ilişkisini Serin şu şekilde ifade eder:

“Sanat, en büyük mürebbidir. Sanatın bu nefis ve irade terbiyesindeki kudretini çok iyi bilen ecdadımız, tahsil çağına eren gençleri kötü alışkanlıklardan uzaklaştırmak, bir hayat disiplini kazandırmak için musiki ve hüsn-i hat gibi sanatlarla meşgul ederlerdi. Daha küçük yaşta yazıya başlayan gençler, hocalarının dizinin dibinde hem yazı öğrenirler hem de şahsiyetleri teşekkül ederdi. Çünkü yazı tahsili ile beraber sabır, devamlı çalışma, temizlik ve tertip gibi hasletler de kazanılırdı. Bu sebeptendir ki, bir zamanlar Enderun Mektebi, bilhassa daha geniş sahada tekkeler; musiki, hat, tezhip, cilt gibi sanatların öğretildiği birer Güzel Sanatlar Akademisi mevkiinde idi. Bu sanatlar; müşterek inanç ve kültüre bağlı insanlar arasında duyu ve düşünce birliği sağlar. Ruhlara sükün verir, güzeli öğretir, bedî zevkleri geliştirir. Dinî ve millî hayatın kıymetlerini âleme yayarak daima canlı tutar, ruhun madde üzerinde hâkimiyetini sağlar. Ferdi his ve duyguların cemiyete zararlı kısımlarını tasfiye ederek nefis ve irade terbiyesinde mühim rol oynar.”⁸

Geleneksel Türk sanatlarının dayandığı kültür ortamı, estetik kaygıların yanında maneviyat ruhu barındırır. Buna paralel olarak ortaya koyduğu sanat eserinin derinliği ve etkinliği de tasavvufi bir estetik olgusu içinden çıkar. Aynı şekilde İslami değerlerin hâkim olduğu kültürel ortam da duygusal bir tasavvuf anlayışındadır. Bu anlayış onu “Hüsn-i Mutlaka” sürükler. Tasavvuf ve aranan güzellik sanatçının sonsuzluk algısını ortaya koymasına vesile olur. Sonsuzluk yanında hiçlik ve teslimiyet olguları da ortaya konan sanat eserinin şekillenmesinde temel vesileler olmaktadır. Yine bu açıdan bakıldığında Türk İslam sanat eserlerinin taşıdığı güzellik ve özellikleri kavrayabilmek için onların ne gibi bir manevi hava içerisinde meydana getirilmiş olduklarının bilincinde olmak gerekmektedir. Bunlar gelişmiş güzel ortaya konan desen veya kompozisyonla birlikte kendilerine özgü üslup ve inançları sembolize eden ve onlara günlük hayatta yer verdiren varlıklardır.

Her toplumda önemli bir yere sahip olan sanat ve sanat eğitimi, Türk toplumunda da etkin ve önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle gösterişli sanat eserleriyle günümüze pek çok eserler bırakan Osmanlı imparatorluğu da böyle bir mirasın yaratıcısı ve taşıyıcısı olmuştur. Osmanlı döneminde ortaya konulan incelikli sanat eserlerini incelemek, bizlere ilk olarak bunun sürdürülebilir olduğu izlenimini verecektir. Sanatın sürdürülebilir olması, bir sonraki kuşaklarca geliştirilerek devam ettirilmesi ise onun eğitiminde bir takım sistematik kurumlara ihtiyaç duyacağını göstermektedir. Başka bir açıdan sanat, eğitim yoluyla

⁸ Muhittin Serin, *Hat San'atı ve Meşhur Hattatlar* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1999), 17.

ve çeşitli kurumlar aracılığıyla bir sonraki nesle aktarılmış olmalıdır.

Osmanlı sanat eğitimi ve aktarımında karşımıza tarihi vesikalar çıkacaktır. Geleneksel bir tavır olarak kayıt altında tutma, Osmanlı imparatorluğunda titizlikle üzerinde durulan bir konudur. Devletin en alt kademesindeki memurdan en üst kademedeki saray işlerine kadar her şey kayıt altına alınarak tutulmuştur. Aynı durum sanat ile ilgili konularda da geçerliliğini korumuştur. Osmanlı imparatorluğu bu anlamda sanat ile ilgili vesikaları da özenli bir şekilde tutmuş ve onları arşivlemiştir. Bu vesikalardan en önemlilerinden birisi ise *Ehli Hiref* kayıtlarıdır. Bu kayıtlar Osmanlı imparatorluğunun sanatkâr alımı konusundaki istatistikleri içeren tarihi vesikalardır. Bu vesikalar yalnızca ülke içerisindeki sanatkâr alımları ve onların istihdamına yönelik değil, çeşitli coğrafyalarda gerçekleştirdiği fetihler sonucunda, oralardan ülkelerine getirdikleri sanatkârların kayıtlarını da içermektedir. Bu sanatkârlar genellikle nakkaşlar olarak bilinir ve sarayın süsleme işlerinde istihdam edilirdi. Ehli Hiref kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla her sanatçı belirli bir miktardaki ücretle istihdam ediliyor, ülke dışından getirilen süsleme sanatçılarna, yerli sanatçılardan daha fazla ücret ödeniyordu⁹.

Başlangıçta Osmanlı imparatorluğu, nakkaşiler olarak nitelendirilen ve süsleme işinde kullanılan kişileri usta olanlar arasından seçerdi. Daha sonraki dönemlerde ise bu ustaların yanına yetişmeleri için devşirme kişiler de alınmıştır. Saraya alınan bu devşirmeler sanata yetenekli olan bireyler arasından seçilir, işinin ehli ustalar tarafından saray kaidelerine uygun olarak sistemli bir eğitimden geçirilir ve ehli hiref teşkilatı altında bir araya getirilirlerdi. Onaltı ve onyedinci yüzyılda sanatkâr yetiştirme düzeni, daha sistematik hale gelmiş ve sanat eğitimi işi gelenekte olduğu gibi usta-çırak ilişkilerine bağlanmıştır.

2. Geleneksel Sanat Eğitiminde Meşk ve İcazet

Meşk, öğrenmek için yapılan çalışma ve alıştırmayı ifade eden ders dökümanı niteliğinde belgelerdir. Arapça bir kelime olan meşk, Klasik Türk-İslam sanatlarında bir hocanın öğrencisine, onu taklit ederek öğrenmesine vesile olacak ders ve örnekler içinde kullanılır¹⁰. Hoca ile çalışıp onu örnek alarak çalışmaya da meşk etmek denilir. Tüm bu meşkler ve eğitimin çeşitli aşamalarından sonra öğrencinin sanatını icra edebilmesi için hocasından kendisine icazet verilir. İcazetname ilimde ve yazıda tahsilini bitirenlere verilen şهادetname anlamında kullanılan bir tabirdir. Sözlükte “su akıtmak, helal kılmak, izin vermek, onaylamak, geçerli kılmak” gibi manalarda cevz kökünden türemiş bir kelimedir¹¹. Bir nevi öğrenme ruhsatı olan icazet, kişinin ilmi alanda hangi tür bilgiye

⁹ Bahattin Yaman, *Osmanlı Saray Sanatkarları 18. Yüzyılda Ehli Hiref* (İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları), 18.

¹⁰ Muhittin Serin, “Meşk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 29: 372.

¹¹ Cemil Akpınar, “İcazet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2000), →

sahip olduğunu, öğrenim seviyesinin öğretmeye ve sanatını uygulamaya yeterliliğini ve bu alandaki yeteneğini gösteren tahsil belgesi olarak değerlendirilir¹². Sanat merkezli düşünülmesinde icazet kendi anlattıklarının hepsini aktarması için öğrencisini ruhsatlandırma yani izin verme, sanatını aktarırken artık imza atabilme yetkisinin hoca tarafından verilmesine denilir. Bilgisini aktarabilecek seviyeye gelen öğrenciyi hocası tarafından verilen bir öğrenme ruhsatıdır¹³. İslam dünyasında icazet geleneğinin köklü bir geçmişi vardır. Kapsamı, usul ve üslubu bakımından çeşitli farklılıklar gösteren icazetnamelerin ilk örneği Hanefi kadılarından İbnü'l Bühlül için Kadı İsmail b. El-Cehdami tarafından hadis alanında olmak kaydıyla hicri üçüncü yüzyılda yazılmıştır¹⁴. İcazetler konuları ve şekilleri farkı ile “İlmi, Hadis, Tarikat, Sanat ve Meslek, Fenni İcazetleri” olarak farklı alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır¹⁵. Sanat alanında icazet usulü ilk olarak hat tarihi kaynaklarında geçen XV. yüzyıl hattatlarından Abdurrahman-Sabıg tarafından konulmuştur. Ancak görülen ilk icazetname XVII. yüzyıl sonlarına aittir¹⁶. Hat sanatında çok sayıda belge bulunan icazetname geleneği için diğer sanat dallarında kısıtlı sayıda bilgiye ulaşılabilmektedir. Ancak icazet çeşitlerinde de belirtildiği gibi diğer geleneksel sanat dallarında da icazet geleneğinin var olduğu bu geleneğin sadece hat sanatı ile sınırlı kalmadığına işaret eder. Dolayısıyla saray himayesinde çalıştırılan ve eser veren hat sanatçılarına verilen icazetnamelerin yanı sıra tezhip sanatçılarına da icazet verilmiştir.

Tezhip sanatı ince zevkin ve derin bir kültür birikiminin ürünüdür. Hoca öğrenci ilişkisi içerisinde, diğer sanat dallarında olduğu gibi meşakkatli bir eğitim süreci bulunmaktadır. Hoca ve öğrenci arasındaki bulunan geleneksel eğitim metodunun ve dolayısıyla sıkça vurguladığımız manevi saygı çerçevesinde ilerleyen tezhip sanatında da icazet geleneği bulunmaktadır. Genel olarak özellikle Osmanlı’da hat sanatı dışında diğer geleneksel sanatlarda icazet geleneğinin bulunmadığını vurgulayan bazı iddiaların aksine tezhip sanatında da icazet geleneğinin bulunduğunu tarihi vesikalardan öğreniyoruz. XVIII yüzyıla ait olan bir belge bunun için güzel bir örnektir. (Şekil 1-2) Belge iki kayıttan oluşmaktadır. Birinci belge Ciltçibaşı Hasan ve Esnafın saray kalemine yazdıkları dilekçe, ikincisi ise, saray kaleminin söz konusu dilekçenin Sultana arzını ifade eden kayıttır.

→ →

21: 393.

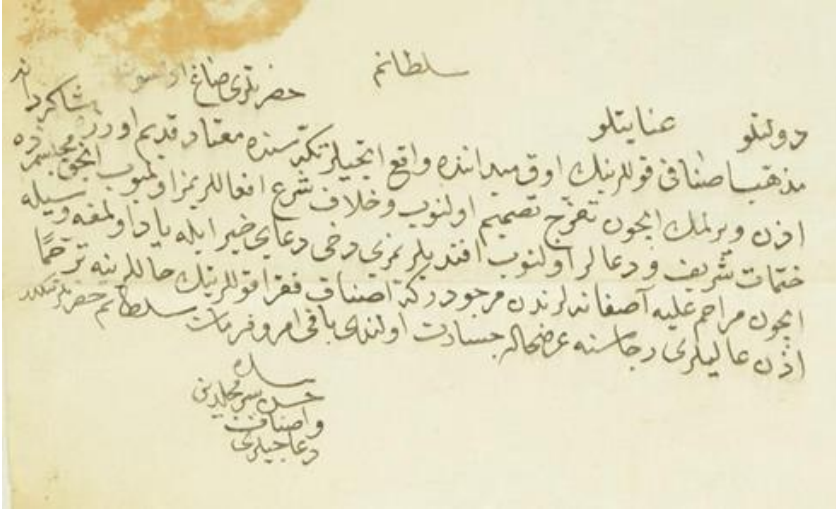
¹² Hüseyin Atay, “Fatih-Süleymaniye Medreseleri Ders Programları ve İcazet-nâmeler”, *Vakıflar Dergisi*, 13 (1981), 188.

¹³ Mesut İdriz, “İslâm Eğitim Yaşamında İcazet Geleneği”, çev.İbrahim Kapaklıkaya, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1/3(Ocak, 2003), 174.

¹⁴ Akpınar, ‘İcazet’, 21: 394., Muhammed İkbâl Ekinci, “Tillo Mücahidîyye Medresesi’nde İcazet ve İcazetname”, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/2 (2017), 244.

¹⁵ Akpınar, ‘İcazet’, 21: 393.

¹⁶ Mustafa Uğur Derman, “Türk Yazı San’atında İcazetnâmeler ve Taklid Yazılar”, *VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*(Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1972), 717.

Şekil 1 BOA, Dosya:54, Gömlek: 2672, Tarih: H-07-02-1169, Kurum: C..MF., İstanbul'da tezhibciler esnafının Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesi'nde şakirdlere icazet vermek için her sene toplanıp eğlenmeleri mutad olduğundan, bir günlük merasim icrasına müsaade itası. Sayfa 1.

دولتو عنایتلو سلطانم حضرتلری صاغ اولسون

مذهب اصنافی قوللرنیک اوق میداننده واقع اتجیلر تکی سنده معتاد قدیم اوزره شاکردانه اذن ویرلمک اچون تفرج تصمیم اولنوب و خلاف شرع افعالریمز اولمیوب انجق مجلسمزده ختمات شریف ودعالر اولنوب افندیلریمز دخی دعای خیر ایله یاد اولمغه وسیله ایچون مراحل علیه آصفانه لرندن مرجودرکه اصناف فقرا قوللرنیک حاللرینه ترخمًا قوللرنیک حاللرینه ترخمًا اذن عالیلری رجاسنه عرضحاله جسارت اولندی باقی امر و فرمان سلطانم حضرتلرنکر

Devletlü, inâyetlü sultânım hazretleri sağ olsun

*Müzehip esnâfı kullarının Okmeydanı'nda vâki Atıcılar Tekyesinde mutâd-ı kadîm üzere şâkirdâna izin verilmek için teferrûc tasmîm olunub ve hilâf-ı şer'i ef'âllerimiz olmayub ancak meclisimizde hatemât-ı şerîfe ve duâlar olunub, efendilerimizi dahi duâ-yı hayr ile yâd olmağa vesîle için merâhim-i âliyye âsîfânelerinden mercûdur ki, esnâf-ı fukara kullarının hâllerine terahhumen izn-i âlileri recâsına arzihâle cesâret olundu. Bâki emr ü fermân sultânım hazretle-
rinindir.*

Belgenen Türkçesi:

Saadet, nimet ve iyilik sahibi Sultanımız Hazretleri sağ olsun.

Müzehip esnafının Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesinde eskiden beri süregelen (âdet üzere) öğrencilere *sertifika vermek* için bir tören kararlaştırılmıştır. Yasalara aykırı bir şeyin olmayacağı bu eğlencede ancak meclisimizde hatm-i şerif ve dualar edilecektir. Hatta (sizleri de) hayır duası ile anmağa vesile olması için asıfane ve engin merhametinizden umulur ki esnaf kullarınızın du-

rumlarına merhameten yüksek izinlerinizi rica için halimizi arz etmeğe cesaret edebildik. Emir ve ferman her zaman sultanımız hazretlerindedir.

Bende-i Hasan, ser-mücellidîn ve esnaf duacıları

İkinci belgede ise söz konusu saraya sunulan dilekçenin ve isteklerinin kabulü konusunda saray bürokrasisinin makama arzını görüyoruz.

Şekil 2 BOA, Dosya:54, Gömlek: 2672, Tarih: H-07-02-1169, Kurum: C..MF., İstanbul'da tezhibciler esnafının Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesi'nde şakirdlere icazet vermek için her sene toplanıp eğlenmeleri mutad olduğundan, bir günlük merasim icrasına müsaade itası. Sayfa 2.

Müzehib esnafı şakirdlerine izin verilmek için mu'tâdları üzere Okmeydanı'nda vâki Atıcılar Tekyesinde teferrüç eylemek istid'âsı zımında arzihâl ederler. Tâife-i mergûme Mushaf-ı Şerif ve sâir kütüb-i mu'tebere tertib ve tezhibi hizmetinde olub sâir esnâfa rüchânları olmağla hilâf-ı şer' hareket eylememek ve meclislerinde hatemât-ı şerife kiraâtî akabinde devâm-ı ömr-i devlet ü kavvâm-ı fer-ü şevket-i mülükâneleri da'vetini edâ ile ancak bir gün fâide-i san'atlarını icrâya izn-i hümâyûn erzânî buyrulur ise emr ü fermân hazret-i menlehül-emrindir.

Müzehib esnafı şakirdlerine izin verilmek için mu'tâdları üzere Okmeydanı'nda vâki Atıcılar Tekyesinde teferrüç eylemek istid'âsı zımında arzihâl ederler. Tâife-i mergûme Mushaf-ı Şerif ve sâir kütüb-i mu'tebere tertib ve tezhibi hizmetinde olub sâir esnâfa rüchânları olmağla hilâf-ı şer' hareket eylememek ve meclislerinde hatemât-ı şerife kiraâtî akabinde devâm-ı ömr-i devlet ü kavvâm-ı fer-ü şevket-i mülükâneleri da'vetini edâ ile ancak bir gün fâide-i san'atlarını icrâya izn-i hümâyûn erzânî buyrulur ise emr ü fermân hazret-i menlehül-emrindir.

Belgenin Türkçesi:

Müzehhip esnafı, öğrencilerine *sertifika vermek* üzere âdet olmuş şekilde Okmeydanı'nda bulunan Okçular Tekkesinde eğlence yapma isteği arz ederler. Adı geçen topluluk Mushaf-ı Şerif ve diğer muteber kitapları tezhip ve tertip hizmetinde olup, diğer esnafıya karşı tercih olmakla kanunlara aykırı hareket etmemek ve meclislerinde Kur'ân-ı Kerim hatimleri okumak ardından ömürlerine kuvvet, mülkünüze saadet ve devamlılık duasını eda ederek ancak bir gün faydalı sanatlarını uygulamaya izn-i hümayun verilir ise emir ve ferman sizlerindir (emir ve ferman, emir sâhibi kimsenindir).

Belgelerin Türkçe transkriplerinden de anlaşılacağı üzere müzehhiplerin öğrencilerine sertifika vermek üzere Okçular Tekkesinde toplanıp bir merasim düzenleme istekleri ve bu merasim için sultandan istedikleri iznin belgesidir. Belgede törenlerin devrin kanun ve nizamı çerçevesinde düzenleneceği, kanunlara aykırı herhangi bir fiiliyatın olmayacağı ifade edilirken aynı zamanda esnafın ve öğrencilerin Kur'an okuyarak hatimlerin yapacağını, ayrıca Sultana ve devlete hayır duaları edeceklerinden bahsedilmektedir. Bu ifadelerden sözü edilen törenin tekke terbiyesi içerisinde gerçekleşeceğini öğreniyoruz. Dikkat çeken bir diğer husus ise müzehhiplerin diğer esnafıya göre daha itibarlı olmalarıdır. Belgenin satır aralarında geçen ifadelerden söz konusu topluluğun başta Kur'an-ı Kerimler olmak üzere muteber kitapları tezyin ettikleri için diğer esnaf içerisinde özel bir ayrıcalığa sahip olduklarını görüyoruz.

Yine belgede geçen "âdet olmuş" ifadesinden de anlaşılabilineceği üzere bu geleneğin daha önceden de var olduğudur. Elde edilen belgenin 1755 tarihli olması Tezhip sanatında müzehhiplerin öğrencilerine törenle verdiği icazet geleneğinin daha önceki yüzyıllarda da var olduğunun ispatı niteliğindedir.

Sonuç

Sanat aktarımının kurumlar aracılığıyla sistematik bir yapıya bürünmesi, Osmanlı'nın son dönemlerine kadar devam etmiş bir uygulamadır. Selçuklu devrinden Osmanlı'nın son dönemine kadar sanat eğitimi hoca-öğrenci sistemine tabi şekilde yapılmış, kaideler ve saygı çerçevesinde ilerlemiştir. Osmanlı son dönemlerinde ortaya çıkan kurumsallaşma gelişmeleri sayesinde var olan eğitim düzeninde yeni gelişmeler gözlemlenmiştir. Özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan batılılaşma süreci içerisinde var olan eğitim sisteminde değişiklikler yapılmıştır. Medreselerdeki eğitimin var olan sistemden başka bir şekilde bürünmesi neticesinde aksamalar yaşanmış yapılan ıslahat çalışmaları, dolayısıyla sanat eğitiminde de etkilerini göstermiştir. Var olan hoca öğrenci başka deyişle üstat-tilmiz, usta-cıvıracı ilişkisiyle devam eden ve süreçte çeşitli teşkilatlar ve medreseler vasıtasıyla varlığını sürdüren sanat eğitimi yirminci yüzyılda bazı değişiklikler yaşamıştır. 1883 yılında Sanayi'i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Okulu) adıyla açılan ve Osman Hamdi Bey tarafından yönetilen güzel sanatlar akademisi, sanattaki bu devamlılığın gözlemlendiği kurumsal oluşumlardan birisidir. 1887 yılından 1908 yılına kadar yabancılar tarafından yönetilen Sanayi'i Nefise Mektebinde zamanla ülke içerisindeki başka sanatkâr-

ların ve hocaların okula alınmasıyla okuldaki yabancı hoca sayısı azalmıştır. Bunun en belirgin örneği ise 1908 Meşrutiyeti ile Türkiye'yi etkileyen batılı anlayış o zamana dek büyük bir olasılıkla bir usta çırak ilişkisi içinde sürdürüle gelen sanat eğitiminin, meslek okullarından başlayarak ülkemizde örgün eğitim alanına girmesini sağlamıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda gelişen devrimler, batıyı örnek almış bir tutum içerisinde. Osmanlı son döneminde sanat eğitimi alanında kurulmuş olan Sanayi'i Nefise Mektebine, Cumhuriyet döneminde "Devlet Güzel Sanatlar Akademisi" ismi verilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yabancı ülkelerden davet edilen sanat alanında uzman hocalar ve yurtdışına gönderilen bir grup eğitimci hocaların çalışmaları ile sanat eğitimi sürdürülmüştür. Ancak Batı ile etkileşime girilmiş olması gelenekli sanatlardan ziyade resim sanatı üzerine etkisini göstermiştir. Öte yandan 1932 yılında Halk Evleri ve Köy Enstitüleri kurulması neticesinde köy, kasaba gibi küçük beldelerde sanat alanında toplantı ve sergiler düzenlenmiştir. Bu kurumlar Türkiye de sanatın farkındalığının yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamışlardır¹⁷.

Türkiye'de sanat ve sanat eğitimi gün geçtikçe yeniliklere açılarak ilerleme aşamasındadır. Var olan geleneksel sanat eğitimi metodu ve bunun neticesinde verilen icazet geleneği ile sanatlarımızın devamlılığı özellikle yurt genelinde bulunan Güzel Sanatlar Fakülteleri ile sağlanmaktadır.

Bunun yanı sıra devlet himayesinde açılmış ya da özel kişiler tarafından kurulmuş atölyelerin de katkısıyla geleneğin ışığında kaliteli eserler verilmektedir. Fakültelerde akademik anlamda yapılan çalışmalar, güncel sanat eğitimi kurallarına uygun olarak devam ederken, gelenekli sanatlarımız açısından bu güncel eğitim yine geleneğe uygun olarak devam etmektedir.

Günümüzde Üniversiteler mezun ettiği öğrencilerine diploma verirken, diğer kurumlar sertifika olarak adlandırılan belgeler vermektedir. Bunların haricinde öğrenci kendi arzu ve isteği doğrultusunda meşk ettiği hocası ile birebir eğitimini sürdürmesinin ardından hocasının takdiri ile geçmişte olduğu gibi icazet belgesi de alabilmektedir.

Kaynaklar

- » Akpınar, Cemil. "İcazet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21:393-400. İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- » Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö.1000-M.S.2007*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007.
- » Atay, Hüseyin. "Fatih-Süleymaniye Medreseleri Ders Programları ve İcazet-nâmeler". *Vakıflar Dergisi* 13 (1981):172-234.
- » Derman, Mustafa Uğur. "Türk Yazı San'atında İcâzetnâmeler ve Taklid Yazılar". *VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler* (1972):717-739.
- » Idriz, Mesut. "İslâm Eğitim Yaşamında İcazet Geleneği". *Değerler Eğitimi Dergisi. Çev: İbrahim Kapaklıkaya* 1/3 (Ocak, 2003):169-188.
- » Kara, Mustafa. *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*. İstanbul:Dergah Yayıncılık, 1990.

¹⁷ Adnan Turani, *Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1977), 7.

- » Kazıcı, Ziya. "Ahilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 540-542. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- » Kuran, Aptullah. *Anadolu Medreseleri*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1969.
- » Serin, Muhittin. "Meşk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29: 372-374. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- » Serin, Muhittin. *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 1999.
- » Turan, Kemal. *Mesleki Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Rüştü Uzel*. İstanbul: MEB Yayınları, 1992.
- » Turan, Osman. "Celalettin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri". *Bellekten* 12/45 (1948): 71-82.
- » Turani, Adnan. *Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1977.
- » Yaman, Bahattin. *Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl-i Hıref*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.
- » Yılmaz, Hasan Kamil. *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.